

Dobás Kata

Kontúrok

Farkas Wellmann Endre: Lucius Domitius lázbeszéde

Azt hiszem, mindenképpen üdvös az olyan jellegű értelmezések egyre nagyobb térnyerése, amelyek Farkas Wellmann Endre költészetéből nem elsősorban az obszcén kifejezéseket vagy az irodalomelmélet heveny utálatának mértékadóságát emelik ki – azaz „a fa(sz) mögé látnak” (Orbán János Dénes) –, és igyekeznek a bölcsészstudományuk ellen intézett, személyes támadásként felfogott sorokat is lenyelni. E két jelenség természetesen nem függetleníthető Farkas Wellmann munkásságának egy részétől, s erre igen jó példa lehet az idei évben megjelent kötet, ami a költő eddigi és legújabb verseiből közöl válogatást, egyszerre keltve így az összegzés és a szükségszerű hiány érzetét.

Jelen gyűjtemény első ciklusának címe *Anna-ézés*, ami a folytonosság megteremtésének igen magas fokú igényéről árulkodik, hiszen Farkas Wellmann legutóbbi kötete címének egy részével azonos. A kezdő verseket tekintve erősödhet ezen benyomás, hiszen a lírai darabok a költő megjelent köteteinek időrendjére építve sorakoznak egymás után. A motóul kiválasztott sorok tulajdonképpen jól illusztrálják Farkas Wellmann elsődleges poétikai törekvéseit: „*aki ott állt háttal a vers mögött / a múlt-rajzolta foltos vásznon / visszatartja a színeket / s kontúrja átüt a hiányon*”. A vászon a hiány metaforája, s ezen át látszik Anna kontúrja, aki valamiképpen a színek eltűnéséért is felelős, vagyis a lírai én számára csupán a fekete-fehér színegyüttes látható. Ez a motívum egyébiránt más Anna-versekben rendre visszatér, úgy mint a címadó versben, a *Primitív parafrázisban* vagy *Az árny, ki egykorban* („*s a belső vers-mögötti / és foszladozó vásznon / nem lászik az az arc sem / csak hullafolt az árnyon*”). Ahogy Áfra János is fogalmaz,¹ a nagy ívű hagyományvállalás ezzel a nőalakkal nyilvánvalóan nem lehet véletlen, és nem csupán tematikai, de poétikai ismérvekre való egyértelmű utalásként tartható számon. A költői pozíció azonban teljesen más a Juhász Gyula-versekéhez képest, sokkal inkább dominál ugyanis Annának mint ténylegesen, fizikailag halott szeretőnek a felidézése, s ez természetesen ebből az utólagos értelmezési pontból egészen más megvilágításba helyezheti nemcsak a jelenlegi, de a korábbi költőelőd pozícióját is. Mindehhez szükségszerű hozzáfűzni, hogy az Anna-ézés beszélője sem léphet ki Anna ihletettségének „bűvköréből”, noha ironiája jelzi az igényt arra a távolságtartásra, amely sok esetben igen produktívnak bizonyul. Azért tartottam tehát fontosnak hosszabban elidőzni Farkas Wellmann verseinek ezen csoportjánál, mert úgy vélem, bizonyos jellegzetességek itt sűrűsödnek össze leginkább, és olyan motívumháló meglétét biztosítják, amely „kevesebb szállal szöve” ugyan, de megtalálható a költő más típusú költeményeiben is.

1 „Formálódó mítosza pedig anyanyelvi irodalmunkban Balassitól Juhász Gyulán át Orbán János Dénesig folyamatos alakulásban volt eddig is... A textusok láncolata újabb és újabb réteget halmazott az Anna név köré, sokszorosan felülírva a mögöttes húzóódo alapstruktúráját, s ez korunk magyar nyelvű irodalmában mondhatni, hogy direkt, vezérelt folyamattá vált.” Áfra János: *Az Anna-ézés hiába földed! Új Hegyvidék*, 2008. tavasz–tél, 217.

A szerető – ahogy azt a korábbi, 2004-ben napvilágot látott kötetborítón már láthattuk –, legyen akármilyen nő, folyamatos le- és megírása valamiféle végtelen törekvés Farkas Wellmannál: megragadni a megragadhatatlant, itt tartani azt, ami folyamatosan eltűnik. Az idő, a pillanat rögzítésének vágya ugyanakkor már mindenképpen egy olyan utólagos pontból történik, amelyben az alapszituáció pontosan ebből a visszatekintő pozícióból kiépülve hozza létre saját hatásmechanizmusát. Vagyis a Juhász-versekhez hasonlóan a vágy és az emlékezés képei a halál antropomorf változatait öltik magukra, jelezve mintegy önnön törekvésük semmibe hulló voltát: „szavaim vének elcsalódtak nőim / tetemekben mit sem ér a lét / árvaság ül a bordélyház falára / a többit pedig úgysem értenéd” (Élektra).

A nő időnként az elmúló idő metaforája lesz, még hangsúlyosabbá téve az elmondottakat: „Jód kisasszony az egyetlen szerelmem / mert két másik közt csak ő marad / az ismétlődő, felsejlő értelem / s az idő is ő, amelyen áthalad” (Jód kisasszony). Tekintve, hogy a múlttal tart szoros kapcsolatot, az emlékezés – az egyébként felemás poétikai megvalósításokat is tartalmazó – *Veszendő dolgok balladája* című versben szintén a halállal köti össze a lírai ént, hiszen „az emlék [...] arcunkra fest a porból maszkokat”, vagyis halotti maszkokat. Farkas Wellmann lírájában egyedül a vers mint krónika bizonyul maradandónak, abban az értelemben, hogy az eltűnt idő rögzíthetlenségének dokumentumaként értelmezhető, s így a végtelenített szándék szimbólumává növi ki magát. Mindehhez elengedhetetlen hozzátenni, hogy a versek igen nagy hányada reflektál saját nyelvi megformálására is, illetve annak problematikusságára, ami csak tovább erősítheti a fentebb vázolt elképzelés eleve lehetetlen végkifejletét.

A *Lucius Domitius lázbeszéde* című kötet tartalmaz egy, a főcímmel azonos elnevezésű ciklust. Ebben – az egyáltalán nem szerencsés megnevezésű – szerepvers műfajába sorolható költemények találhatók, melyekben Lucius Domitius, azaz Nero elképzelt költeményeit olvashatjuk. A beszélő alakjának kiválasztásában bizonyára nagy szerepet játszott egyfelől a hangsúlyos műlthoz kötöttség, másfelől az örületnek mint poétikai ismérvnek a megjelentetése. Ez utóbbi természetesen kérdésessé tesz bármiféle referencialitást, s így nyomatékosan a versszöveg belső törvényszerűségeire és esztétikai jellegzetességeire irányítja a figyelmet. A szövegbeli Nerónál néhol azonban hasonló szövegeket fedezhetünk fel, mint a kötet korábbi darabjaiban, ami nemcsak az egész könyv szerkezetének összefüggéseit emeli ki, de innen olvasva egészen más megvilágításba kerülhetnek az eddig elmondottak is, hiszen nem lehet véletlen, hogy egy örült – pontosabban szólva egy olyan beszélő, akinek szavai nem értelmezhetők a megszokott módon – mondataiban térnek vissza például a következő, részben már ismert gondolati struktúrák: „a múltat nézem egy gyorsuló tükörben / szerelmeim szétmálló arcát / s az arckokat őrző egy-egy nyomatot / a hitelesebb túlvilági postát” (L. D. utolsó verse *Antumból*). Amiben tehát a Lucius Domitius-versek újdonságot hoznak, az tulajdonképpen annak a lírai ének a szerepeltetése, akinek megnyilatkozásairól soha nem lehetséges bizonyosat állítani, s ezért a róla való beszéd, vagyis az értelmezés egyszeri, igaz voltát is hatványozottan kérdőjelezi meg, bevonva így az elemző szöveget az általa képviselt végtelenített játékba. Nem érdemes végül figyelmen kívül hagyni, hogy Farkas Wellmann Endrének nemcsak egy verse, de az egész kötete – a cím miatt – olvasható lázbeszéd-ként, vagyis a lírai én törekvéseiként számon tartott, eddig felsorakoztatott ismervek halvány iróniáját is adja, amennyiben egy örült lázbeszédének nevezi a könyvben foglaltakat.

Végezetül azokról a szövegekről kell szót ejteni, amelyek eltérni látszanak az Anna-versekben összpontosulni látszó jellemzőktől. A legfeltűnőbb ebben a verscsoportban a bibliai kontextus erőteljes jelenléte: az *Éneked éneke* például az ószövetségi passzusok lírai hangulatú újraírásaként tartható számon. Úgy tűnik, ennek a nagyon erőteljes hagyománynak a felvállalása egész másfajta értelmezői attitűd meglétét szorgalmazza, de a vers közben mintha az eddigi szövegekéhez hasonló végkövetkeztetésre jutna: „Én tudom, nincsen az a kert és / nincsen az az álom se immár. A metaforák sivataga ez, s mégis / épp ezért a legszebb, amit valaha láttam.” Vagyis a versbeszéd fontosságát hangsúlyozza ismét a lírai én, de a vágy, ami eddig az örök visszahozhatatlan megragadását célozta meg, azzal, hogy az elvesztett Édent nem kívánja már visszahozni, és pusztán földi marad, érdekes módon éppen ekkor egészül ki valamiféle nem földivel.

Farkas Wellmann Endre legújabb kötete reprezentatív válogatás, a költő legfontosabb alkotásain túl ugyanis olyanokat is szerepeltet, amelyek biztos kézzel rajzolják meg költészetének legfontosabb kontúrait. És bár a versek csoportosítása lehetségesnek tűnik, és akár szükség-szerű is, a mesterségbeli tudás igen magas fokáról árulkodnak a kötetzáró sorok az *Aktéről és a szerelemről* című versben, amelyek komplex módon foglalják össze az eddig elmondottakat: „*de fél szemmel az üres égre néztem / majd magam elé, mint ki vétkezett*”.

(Erdélyi Híradó Kiadó, Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy, Ráció Kiadó, Kolozsvár–Budapest, 2009)

E számunkat nyomta és kötötte az AS-Nyomda Kft. Szilády Üzem

6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: +36 76 481 401; Fax: +36 76 481 204
E-mail: szilady@axelspringer.hu
www.as-nyomda.hu; www.szilady.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.